

Баба Ярина

Олександр Мінович

Бабі Ярині майже 100 років, точніше – 98. Суха, зморщена, з випаленим на сонці лицем, вона може цілий день провести на городі, який тримає в ідеальному порядку, не зважаючи на свої літа. Кожен камінчик визбирає, кожну бур'янину виполе та вирве, кожну грудочку розіб'є. Не город — а дослідна ділянка. Проте і городом його називати неправильно, скоріше – полем, бо має 25 соток.

Прямо на такому полі її застала комісія з району та сільради. Брили на облік як старожилку, якій скоро буде 100.

Поговорити захотіли:

— Доброго дня Вам, бабо, — кажуть, — що це Ви, самі ще город обробляєте, чи помагає хто?

— Та то якраз не мій гурод. Мій – той, що ондечки правіш. Я своєму давно раду дала. А тутечки я плимяннику пумагаю, бу забулів. Ніс нишку збожа – та й спину їму схватило.

Коли я приїжджаю в село – обов'язково іду до баби Ярини поговорити. В неї чудова пам'ять. І мова. Та мова, яку скоро забудуть, про яку може невдовзі не залишитися і згадки. Мова, якою говорили в наших селах діди і прадіди.

Б.Я. (Баба Ярина): Шо, вже приїхав? Я ж твеї машини ни зубачила. Кудюю то ти їхав? Шо, може пуза гуродами?

Я: Та ні, напевно кудись Ви відвернулись і не побачили.

Б.Я.: Як то не пубачила? Ти міні такого не гувори. Я ше все бачу і чую. Ундово бачу вже твою машину.

Сьоня хулудно. Ти б вдєгся. Уно вузьми мую маринарку чи станіка, бу твоя журка якась тонка. Замерзниш.

Я: Не замерзну. Краще давайте поговоримо.

Б.Я.: Пру шо? Я вже тубі сто разув пру все русказала.

Я: Ну давайте ще раз, бо мені цікаво. Давайте, коли Ви народилися, які були тоді часи і що Ви з того пам'ятаєте?

Б.Я.: Ни помню я туго, кули нарудилася. Знаю тико, шо якраз наши всеньким силом пувернулись з Росії.

За спогадами моїх односельчан царський уряд евакуйовував населення нашого та всіх навколишніх сіл під час першої світової війни на південь та схід України. Старі люди в своїх споминах ці місця називали Росія з наголосом на першому складі, напевно тому, що там, в евакуації, місцеві говорили переважно російською .

Б.Я.: Нарудилася чи то у 18-му чи 20-му, сама ни знаю. Метрики я ни маю, ни виробила. Типеричка в паспурті записали, шо з 20-го, али міні здається, шо не, бу брат мий з 22-го, а я за його старіша біше, чим на 2 роки.

Я: І що Вам розповідали наші про ту Росію?

Б.Я.: Ничого ни помню. Тико в нас в силі на пумидори казали баклажани, ниhto генчуї назви ни знав, тико баклажани, а посля вже стали казати пумидори. Баклажани — то так там, в Росії, кажуть.

Я: А дальше що було?

Б.Я.: За Польщі?

Я: За Польщі.

Б.Я.: Ой, туді бідно жили. Рубили багацько, а жили бідно. В жнива, в бодні кавалка жовтуго сала ни в кого ни було. Хіба в пуляков чи в Берка, шо жив тамо кулу лісу. Я дівкою худила ду них худобу пасти чи пшаниці жети, то бачила, шо в їх лепши, чим в наших. Вуни тургували збожем. Накладуть цілу хурманку і визуть ду Ковля.

Я: І що, мирно тоді жили наші з тими людьми?

Б.Я.: А чом не? Людинучко добра, ни вуни ду нас діла ни мали, ни ми ду них.

Али тутуво в школу польську худили. Штири кляси мали. Я то тико їден худила. Ниграмутна зусталася. Тико русписатися вмію.

А жили мирно. Ниякої тубі бучи ни було. То вже посля, як вуйна пучалася, то туді всі як пудуріли. А ду вуйни всьо було ничо, такуво субі, спукойно. То вже як німци прийшли - то туді пучали бити їден другого і палити.

Я: Як же то так вийшло, що почали воювати між собою?

Б.Я.: А я знаю, думаїш? Хулера ясна знає, чуго вони схватилися. Хто їх там пуйме. Тико, знаїш, кажну нич стріляли.

Низнаю, як то вуно так вийшло. Але Берко який все знав, навіття знав заранне кули вуйна пучнеться, мому батьку казав, шу то спициально сувети наших стравили з пуляками, бу сувети знали, шо будуть виртатися. Шоб люди пуд німцьом добре ни жили, ни привикали і шоб менши зусталося їх, бу треба буде в ти кулгоспи заганети. А в суветув було багацько агентув і шпійонув, то то вуни все начверили.

Слово "агенти" баба вимовляє з наголосом на перший склад.

Вирішив перевірити чи дійсно було так багато радянських агентів в ті часи на Волині. Випадково знаходжу книжку: "Розвідка Судоплатова ..." написану за архівними матеріалами трьох дослідників: Карпакіди, Чортонруд та Веденєєвим.

Що ж відкрилося цим авторам в архівах?

Виявляється, що органи НКВС "внедрілі" в УПА та ОУН більше одної тисячі своїх агентів, із яких 125 попали в центральні ланки підпілля, а 30 використовувались в Центральному Проводі ОУН.

За роки війни НКВС УРСР сформував 677 оперативних груп, які вивели за лінію фронту. Тільки з листопада 1941 року по березень 1942 року на Західну Україну було перекинуто 150 таких груп та 148 окремих агентів.

Такі групи та агенти закидалися і в Польщу. В ті формування, які не підтримували Радянський Союз.

В наших краях діяли чисельні партизанські загони, основу яких складали працівники НКВС. В 1944 році загін Ковпака повністю ввійшов до складу НКВС.

Радянською спецслужбою було створено 246 груп, кількістю більше тисячі осіб, які перевдягалися та видавали себе за бійців УПА.

З такою армією агентів можна було спровокувати будь – які конфлікти, які були вигідні радянській владі.

Виявляється, що баба Ярина була правою щодо агентів та знала більше ніж деякі історики.

Я: А совети, що, були погані?

Б.Я.: За перших суветув було ни вельми пугано. Ше можна було жити. Али перед тим, як німци пришли, то совети багато людей пубили, забирали в тюрми, а посля – пустріляли.

Манька Гаприщукіа худіла ду Луцка свуго брата забирати, пустріляного. То казала, шо людей тамечка пубили стіко багато, шо ніхто пуцитати їх ні міг. Таке то, знайш, твуріли.

Баба Ярина розповідає, як почалася війна в 41-му. Вона запам'ятала, як в небі летіли важкі літаки і десь далеко щось гриміло. Як з'явилися в селі перші німці – передовий загін, що пересувався на "роверах". Як німецькі солдати "попросили квартиру води, а потім налили її в жилізну бутельку, перемутали гунучі в чобутах, і поїхали далі".

Розповідає, що більше німців ніхто не бачив, аж до того моменту, коли вони вже відступали, і тоді теж заходили води напиться.

Б.Я.: Німцюв ні було ні в силі, ні в нас на хутурі. Али вуенних було багацько. І власувци були, і чирвона партизанка, польські вуенни заходили, бульбаші, пуліція. Всі з оружієм худіли, ми й ні всіх рузбирали, хто вуни такі. Хіба їх там пуймеш? Найхужі були власувци і чирвона партизанка – то якісь чужи були люди. Забирали все, шо бачили. Власувци застрелили пуд Гулобами муйого брата . Пуїхав ду млина, шось їм там сказав ні так – взяли й застрелили.

Нам з матірою пиридали, шо вже німає брата. Худіли юго хуроніти. Там в Гулобах і пухуруніли, бу ні було чим привізти дудом. Всі кони позабирали ті всякі вуенні люди.

А наші бульбаші, то так ні рубили. Все ні забирали, бу свуї. Як їден хтів забирати устанню курку, то мати їму сказала, шо юго батька знає і тьотку. Шо вуна його впузнала, шо він з Вільки, то як буде забирати — то вуна пиридасть юго батькуві, шо він витвуріає.

То встидався і теї курки ні взяв.

А чирвона партизанка курову забрала. Як мати плакала і прусила, щоб ні

забирали, бу діти мали. Де там. І слухати ни схутіли. Наставили вінтовку і сказали, шо застрелять, як курову ни уддамо.

Так то вуно було туді.

Баба Ярина згадує, як німці забирали її на роботу в Німеччину.

Найсильніше осталося в пам'яті, як вона разом з сільськими дівчатами повинна була роздягатися перед німецькими "духтурами". Для дівчат це було гірше самої смерті, бо вони ніколи ні перед ким не роздягалися. Сид, який вона тоді зазнала, залишився на все життя.

Коли баба Ярина пройшла медичну комісію і була готова до відправки, хтось підказав їй, що можуть її відпустити додому. Тільки нехай скаже німцям, що вона залишилась в сім'ї одна і що брата вже забрали до Німеччини, а батько і матір вже старі та залишилися без догляду.

На великий подив, коли вона сказала про таке німецькому начальнику, той її відразу ж відпустив. Виявилось, що цього було достатньо.

Проте баба Ярина потім казала, що пожаліла, що не поїхала, бо сусідка Гантося повернулася з Німеччини "гладка і здорова", привезла з собою "кучу плаття, пацьори і кульчики в вуха, такі хуроши, шо таких ніхто не бачив".

Гантося потрапила до добрих господарів, де вела звичне для себе господарство – поралася біля худоби. Як приїхала в село, то хвалилася, що "їла там кубасу, мнясо любиве і не клусте, пляцки та навчилася пити якесь кафе".

Тоді як баба Ярина майже всю війну прожила на картоплі, хлібові, цибулі та "гурках", бо скотину майже всю позабирали різні вояки або прийшлося зарізати, щоб не дісталася тим зайдам.

Баба Ярина згадує, що коли в 43-му чи то в 44-му до них на хутір прийшли радянській військові — вони там вирішили розмістити свій штаб. Потребували, щоб всі хуторяни протягом двох годин покинули свої оселі. Визначили їм місцеперебування в сусідньому селі, до якого було близько 15 кілометрів. З хат виганяли всіх, від малого до великого. Була морозна ніч. Лежав сніг. Людям не дали зібратися гуртом. Кожен йшов зі своєю сім'єю. Де в цей час були сусіди – ніхто не знав. Підвід не дали – треба було йти пішки.

Подорож по снігу в темну морозну ніч з клунками за спиною була більше ніж важкою. Ледь добралися.

Але по дорозі була пригода.

Одна сусідка, що вийшла раніше сім'ї баби Ярини, була вдовою. Йшла сама з двома малими дітьми, яких треба було нести на руках. Десять кілометрів вона так знесилася і впала духом, що змушена була кинути одну дитину в снігу, а з другою йти далі, щоб хоч одна вижила. Баба Ярина натрапила на ту дитину, що плакала в снігу, і забрала з собою. Потім віддала матері.

Коли мати дитини відійшла, то зрозуміла весь жах того, що скоїла. Благала і

просила бабу ніколи і нікому про це не розповідати.

Таємницю тримали близько двадцяти років. Та дитина виросла в гарного кремезного хлопця. Прийшла пора йти йому служити в армію. Коли його проводжали, то він вклонився матері в ноги за те, що виростила та догляділа, а мати несподівано наказала так само вклонитися бабі Ярині. Всіх присутніх це дуже здивувало, а таємниця так і не була розкрита.

Коли баба розповідала мені про це, то тої жінки вже не було в живих.

Я: Коли ж Ви повернулися назад до свого хутора?

Б.Я.: Чириз дві ниділі чи може то чириз три. Нам дали знати, що вже тії вуєнні з тим штабом пушли далі – ну ми й вирнулися.

Все було загажено в хаті, як в хливі. Шкрибли-мили, пурядки наводили всею симньою три дні. Ни в хату було ни зайти, ни в двір. Той штаб, що то в нас був, ззів всеньку картоплю, буряки, моркву, шо в льосі була.

Якби знатте, шо то таке буде, то закупали б в земню. Добре, шо ни все пуклали в льох, а трохи батько тримав в кагатах – то те й їли, а то б з голуду пупухли б.

Баба Ярина розповідає, що того ж року, як повернулися радянські війська, та як потепліло, погнали всіх дівчат з села та хуторів під Ковель окопи копати. Німці в Ковелі добре засіли, то місто брали довго. Напевне тому треба було біля Ковеля копати окопи.

Копали цілий світловий день, часом їх обстрілювали німці. Як ставала ніч, то всіх заганяли в якусь покинуту стару хату і ставили на дверях вартового з автоматом, щоб не повтікали.

Додому не пускали. Кормили дуже погано. Дівчата всі швидко схудли і охляли.

Просилися додому за харчами та одягом, але їм відмовляли.

Потім хтось із старших казав, що може відпустити, якщо якась з гарніших дівчат прийде до нього на ніч. Ніхто не згодився, але стало всім дуже страшно, що почнуть над ними збиткуватися.

Одна дівчина вночі "ходила до вітру", то солдати на неї напали та збезчестили. Вона потім гірко плакала, хотіла йти топитися.

Б.Я.: Худили ми гуртом ду кумандера жалуватися. Тико він нас ни вельми слухати хтів. Сказав, шо рузбереться, али ти сулдати всьо равно всталися при нас, а нашу тую дівчину вутпустили дудоми.

А ми ше довго були, аж пукуда наступленія ни пучалося. Аш тико туді утпустили.

Вдома вже думали, шо нас і на світи нима.

Я: А що було після війни?

Б.Я.: Пусля вуйни стало ше хуже. Їсти ни було шо, а вже чириз якісь час заставили нас іти в кулгосп. І з хутора сказали забиратися. Шоб всі в силі жили, на видноті, шоб начальство бачило і командувало.

Батько хату мусив рузибрати та й пиривизти в сило. Так путребували. Сказали, хто

ни буде слухатися – туго в тюрму пусадять. Ми буялися.

Я: А що то за начальство таке було?

Б.Я.: То якісь чужей люди. Пупривозили здалека. Всі партейні. Вельми були вредни люди. Так вміли сала за шкуру залити, ше й силлю пусипати, що хоч гвалт кричи. Стали тут таке рубити, хоч втикай світ за очі. Али куди втикати? Хату ж ни кишиш.

Мої односельці розповідали, що відразу після війни у волинські села був висаджений десант зі східних областей України. Ці люди багато років прожили вже під радянською владою і повністю розділяли її політику. Всі вони стали начальниками в наших селах. Голова колгоспу, директор школи, уповноважені від району та інші керівники обов'язково були з числа того десанту. Безпосередньо саме вони прививали соціалізм для наших людей і руйнували все, що у нас було встановлено з діда-прадіда. Перш за все – церкву. Прийшлим давали хату і посаду, а за це вимагали жорстоко і безпощадно керувати селом .

Баба Ярина розповідає, що ще за Польщі їй віддали заміж за Андрія Ситчукового. Він в дитинстві впав з дерева, тому був трохи "як не свій". Але батько заставив Ярину іти за нього заміж, бо він мав за собою добрий "кавалок ґрунту", тобто був багатший, ніж бабина сім'я.

В 1939 році Андрія забрали в радянську армію. Більше його ніхто не бачив. В Ярини народилася дитина, яка відразу ж померла. Після того заміж жінка не виходила, все життя жила вдовою.

Після війни пробувала "дубиватися пенсії за Гандрія", але їй відмовили, бо ніяких відомостей в військкоматі про нього не було. Чомусь ніде не зафіксували, що взяли його до армії.

Баба згадує, як після війни в село переселили українців з Польщі. За ними назавжди закріпилася назва – "забужани" бо були вони з-за Бугу. Перевезли їх, як все робила радянська влада — силою і зброєю. Зігнали з насиджених місць, а нових не підготували.

В нашому селі частину переселенців розмістили в колишній напівзруйнованій хаті, що використовувалась під збереження зерна. А іншій частині забужан місця в тій хаті не знайшлось. Прийшлося декільком сім'ям копати землянку і там жити.

Баба Ярина якось заходила в ту землянку до забужан і розповідала, що там бачила. Люди там жили, як кроти. В холоді, голоді, просочені наскрізь димом від димокурні, що стояла посеред землянки.

Купа малих простуджених і "замурзаних" сажею дітей.

Забужани з великим переляком в очах дивилися на кожного, хто наближався до їхньої землянки, бо сильно зневірилися в людях і чекали від них тільки наруги.

Село, на відміну від влади, знайшло в собі сили і людськості та прихистило потім

забужан, хоча само бідувало.

Стали вони потроху вживатися в нових умовах. Але ще довго не могли зрозуміти, за що їм таке, в чому вони, прості українські селяни, завинили, чому саме їх вибрали для такого великого знущання.

На Волині ще довго деякі люди дражнили та називали забужанами всіх, хто був бідніший чи чимось невдаліший від інших.

Баба розповідає про те, що, як німців прогнали, стали совети воювати з українськими повстанцями. На хутір до баби Ярини часто вночі заскакували радянські енкаведісти, яких називали "стрибками" (від слова "істребітелі"). Вони ловили та стріляли по лісах місцевих хлопців.

Б.Я.: Як тико в хату зайдуть, так удразу пістолета наставляє на батька або матира. Кажі їм, де бандеровцев прячиш.

Ублазять, убшукають все в хаті і надворі. І на гуру залізуть, і в льох, і навіть в кулодязь заґленуть, бу може тамечка хто сидить. Вузьмуть в хаті, шо лучше є ззісти, і сунуть далі.

А як наших пустріляють, то звозять ду церкви на упузнаніє. Мине раз заставили йти на те упузнаніє. Людочки добрі, як я те все пубачила, то ледь ни зумліла.

Після війни в селі стало майже втричі менше людей. Повтікали, хто куди зміг. Хто в ліси подався. Деякі потрапили аж в Канаду та Америку. Інших повбивали на фронтах та різних сутичках. Когось запроторили до тюрем та Магадану чи Колими.

Залишились в селі одні вдови. Такі, як баба Ярина. Їм судилося підіймати на ноги та оновлювати село, засівати зі сльозою і потом вже не своє, а колгоспне поле.

З колгоспами прийшли в село нові порядки.

Одного разу, коли баба Ярина ішла до церкви — її перестріли місцеві активісти з наганами та погрожували їй і до церкви не пустили.

Але, як виявилось, героями вони були тільки до беззахисних жінок.

Бо коли вони з тими наганами посунулися брати податки у бабиного брата Івана, який після довгих років перебування на фронтах повернувся додому та був контужений, то нагани їм не допомогли. Сміливий та дуже сильний брат Іван взяв сокиру, став поміж двома "уполномоченими" і сказав, показавши на сокиру:

— Уто вам, хлопци, пудатки. Удного точно зарубаю. Ни встигните і стрельнути зу своїх пістолів. Я ше не таких бачив.

Уполномочені забралися і пішли та більше ніколи до Івана не заходили.

А якось зібралася баба Ярина на Спаса піти до церкви яблука посвятити. "А то ж завжди така пура, шо жнива. В кулгоспі роблять день і нич. Уд малого ду великого

— всі на поли або на туку".

Баба спеціально відпрацювала цілу ніч на току біля віялки. І на ранок пішла до церкви. Один із активістів вирішив вислужитися.

Якраз приїхав уповноважений з району. Йому донесли, що баба Ярина кинула роботу в жнива і посеред білого дня пішла в церкву, куди можна було ходити тільки таким старим людям, які вже і пересуватися не могли.

Прямо на току влаштували над бабою суд. Кричали на неї, обзивали, називали саботажницею, погрожували, що віддадуть під суд у Ковелі та запроторять у тюрму.

Почали складати протокол.

І тут баба Ярина спромоглася захищатися:

— Та я ж цілу ніч рубила, що ж ви робите? Хіба ж то людина може рубити і день і ніч?

Уповноважений з району запитав місцевих, чи то правда. Ті зніяковіло підтвердили, що то таки так. Суд мусили припинити.

Добре, що спромоглася Ярина відповісти, а якби промовчала – то потягнули б до кутузки або наклали б великий штраф.

Колгоспу віддала баба Ярина всі сили і здоров'я. Працювала до глибокої старості.

Льон, картопля, зернові та цукрові буряки з року в рік потребували її рук. Від сходу до заходу сонця.

В перші роки після війни збіжжя косили руками. Чоловіки — косами, а жінки — серпами. Цілий день підбирати за косарями скошене жито чи пшеницю, в'язати снопи та ставити полукіпки, цілий день тягнути на сонці серпа чи косу – треба було мати велику силу і ще більшу витримку.

Я сільська людина привчена змалку до роботи, більше 4 – 5 годин не міг косити – повністю знесилювався.

Бу то ти ни втегнутий, — казала мені баба. Втегнутися треба. І щоб руки зашкарубли – туді музулів ни буде. Мулудий кінь тоже ни може удразу добре тегти, али звикне і тегне. Так, я тубі скажу, і людина.

Як гарно цвіте льон. Але, як же важко його рвати руками.

У сільських жінок згадуваних часів на весь рік залишалися після рвання льону глибокі борозни на руках. Цупке стебло різало руки, а до рукавиць в колгоспі ніхто й додуматися не міг.

Десятки гектарів льону в кожному селі волинського Полісся забезпечували тканиною мільйони людей.

А для тих, хто його вирощував залишалися тільки борозни на руках. Навіть гроші

не платили. Придумали нечувані світом в 20-му столітті трудодні.

Та понад усе були цукрові буряки.

Що то значить сполоти та прорвати, ковзаючи на колінах чи зігнувшись на цілий день до самої землі 10 гектарів буряків. Сучасна людина не може навіть уявити, як можна обробити таку площу.

Найгірше з буряками восени. Копають їх коли вже осінь зиму кличе.

Буряк любить чорнозем, який в нас межує з глинистим ґрунтом. Як з неба починає моросити чи поливати дощем, або вже й снігом, то на такій землі одну ногу витягнеш, а другу не можеш. Так налипає.

Росте буряк глибоко. Баба Ярина пам'ятає, як копали руками. Лопата в мокру землю не лізла. Товклися колгоспні жінки в цій липкій грязюці щодня аж до темряви, бо інакше свою ділянку не збереш. А потім знову стояли зігнувшись "в три погибелі", щоб обрізати з буряків гичку.

Бувало, коли сильно задощить та розвезе дороги так, що не проїдеш, не пройдеш, в село закидали військову частину з їхньою сильною технікою. Але й вона не витримувала колгоспу і буряків. Машини часто вгрузали і засідали в болоті по самі вікна кабін.

Промоклі та задубілі від холоду солдати проклинали день і час, коли їх посилали на буряки. Однак вони поробивши трохи від'їжджали, а наші люди залишалися назавжди.

І за рабську працю знову отримували трудодні.

Баба Ярина була людиною малограмотною, простою і наївною. Її легко було ошукати. Колись племінник вирішив над нею пожартувати і спеціально розповів, що в сусідньому селі — Голобах трапилась велика аварія - розбилися два трамваї і загинуло багато людей. Сердобольна баба плакала і всім розповідала про "трагедію", поки хтось не роз'яснив їй, що то над нею насміялися, що ніяких трамваїв в Голобах ніколи не було і немає.

Б.Я.: А я там знаю, що там в тих Гулобах? Чи тамичка є той транвай чи нима? Я тамичка сто літ ни була.

Якось я спитав у баби, за кого вона буде голосувати під час чергових виборів. Вона відповіла, що за Якубовича, бо він подарунки роздає.

Б.Я.: Тая наша агітатурша гувурила, що генші дипутати ничо давати ни будуть, а Якубович має тиї призи руздавати.

А ще одного разу, коли їй дуже болів шлунок і піднялося "давлення", племінниця дала їй вітамінів, бо інших таблеток не було. Баба Ярина відразу видужала і сказала, що кращих ліків вона ще не пробувала. Дуже просила ще таких таблеток привезти.

Б.Я.: Дитинучко, привизи міні тих таблеток. Такі вуни міні добри. Уд усього пумагають. І уд гулуви і уд жилудка і уд давлєнія.

Після аварії в Чорнобилі баба ніяк не могла зрозуміти, що таке радіація і не вірила, що вона дійшла аж до нашого села, казала, якби її хтось пофарбував у червоний колір і вона побачила – тоді би повірила.

Б.Я.: В нас тутичка ниякуї радиації нима і ни може бути, бу ми чусник їмо і трускавки і пузюнькі і правдиви гриби, а вуни уд усього пумагають.

Незважаючи на те, що баба не прочитала жодної книжки, вона знала стільки всього, чого не знав та не знаю я, на чому не знається моє покоління та й напевне не буде вже знатися ніхто.

Вона вміла майже точно визначати час за сонцем. Знала якої погоди треба чекати ближчими днями. Взимку за інеєм на вікнах могла сказати скільки градусів морозу надворі.

Знала безліч трав і від чого вони помагають людям чи худобі. Вміла відрізнати за співом багато птахів. Знала, що саме цієї ночі має отелитися корова.

Знала силу силенну приказок, прислів'їв, казок, бувальщин, обрядів, пісень. Вміла заговорювати дітей від переляку.

Вміла робити безліч і безліч всілякої селянської роботи.

Баба Ярина застала і жила ще в тому поколінні, яке було останнім, що вело натуральне господарство.

Ці люди вміли робити все, щоб вижити без будь-якої сторонньої участі. Вимочувати коноплі та ткати полотна. Прясти та рівняти тканину рублем і качалкою. Робити з лика постолы, плести з лози кошики та дитячі колиски, шити чоботи, катати валянки, квасити, сушити, солити, заготовлювати на зиму різну їжу, майже одними руками обробляти землю, молотити збіжжя ціпом, молоти зерно в жорнах, доглядати худобу, обходитися без лікарів від народження до смерті.

Після них вже майже ніхто цього робити так добре не вміє.

Баба Ярина не дожила до ста років. Ледь-ледь не хватило.

І хоч не було на той час у неї ні дітей, ні внуків, ні чоловіка, ні братів, ні сестер, однак з'їхалися люди на похорони, щоб віддати останню шану і з Голоб, і з Ковеля, і з Рівного і ще з багатьох місць.

За життя люди часто питали у баби в чому секрет її довголіття.

Б.Я.: Людочки добри, а бо я знаю, чуго то вуно так. Мабуть на руду міні так написано.

Дехто з близького оточення баби Ярини пояснював це тим, що вона багато років жила сама. Ні з ким не сварилася, ні на кого не злилася, ніхто поряд не вводив її в спокусу гніву. Інші звертали увагу на те, що вона завжди жила в холодній хаті та навіть зимою не завжди в ній топила, а ще те, що їла дуже мало. Зо два рази на день і стільки, скільки в пригоршню поміститься. Солодкого не їла. Дуже любила посмакувати хвостом солоного "силенця".

Баба Ярина народилася в багатодітній селянській родині. Її мати звершила великий людський подвиг. Пожаліла та пішла заміж за вдовця в якого було на руках восьмеро малих дітей. Найменша дитина була грудною. Це була Ярина.

Мати Ярини теж була вдовою та мала ще й свою малолітню дочку. Всіх цих дітей вона доглядала і виростила. Для всіх стала рідною матір'ю. Всі вони душі не чаяли в ній. Добрий і чистий спомин про свою матір, про її доброту і чуйність вони передали внукам і правнукам.

Часом задумуюсь я над долею Баби Ярини та над долею її покоління, над долею волинського та й усього українського села і питаю себе: якщо вони пройшли через такі великі випробування та поневіряння, то чи бували вони щасливими?

І сам собі впевнено відповідаю.

Так, все-таки, були, попри всю наругу і попри все те зло, з яким їм прийшлося стикнутися. І хоч їх дуже намагалися зробити нещасними та нещасливими лихі люди.

Коли хтось десь там, шукав одвічного прагненого щастя у владі та можливості керувати людьми і світом, коли хтось їздив по курортах та визначних місцях, коли хтось зажерливо гріб під себе з кров'ю, обманом та насильством всі багатства світу, їв найкращі наїдки і напої, веселився в розпусті та честолобстві, то в цей час ті люди, які жили поряд з бабою Яриною, мали своє щастя. Яке було не меншим, а може й набагато більшим від тих задоволень, які отримували всілякі можновладці, злодії, стяжатели та іже з ними.

Щастя однолітків баби Ярини було в труді, в спільній праці, яка несе в собі свою насолоду, яка дає можливість радіти зробленому та легко засипати втомленими.

Щастя було для них в єднанні з природою. Вони раділи, коли прилітали перші буслі, зозулі, бекаси, сумували разом з ними, коли приходила їм пора відлітати.

Милувались, дивлячись, як ліплять в хліві гніздо ластівки і як носять галуззя на своє сідало лелеки. Як щебечуть малі ластівнята та вчаться літати буслята.

Дивилися з великою радістю, як проростає чи виростає все насаджене чи доглянуте своїми руками. Чорнобривці чи мальви коло хати. Картопля чи квасоля на городі. Курчата чи гусята в загородці. Або як цвіте льон чи волошки в житі. Або як жайвір співає свою пісню, високо піднявшись в небо над тим, хто працює в полі.

Щастя їх було в тому, щоб усім селом, всією сім'єю іти до сінокосу, а ввечері повертатися з жартами-розмовами. Так само разом ходити на весілля, хрестини, на

похорони, чи проводити або зустрічати хлопців з армії, або когось, хто приїхав здалека і давно не був в рідних краях.

Щастя співати разом своїх пісень та сидіти в доброму товаристві на застіллях. Щастя бути на святах в родинному колі, коли всі живі і здорові. Зустрічати в полі, в лісі, на лугах перші подихи весни, літа, жовтої осені, перший сніг.

Щастя бачити, як твої нащадки ідуть твоїм шляхом, сповідують твої цінності, бачити, що плоди твого виховання не пройшли марно. Виховувати дітей в любові та спільній необхідній праці, що за моїми спостереженнями, є головним чинником виховання.

Щастя в тому, щоб жити в рівних умовах серед однодумців та єдиновірців.

Щастя бути юним, молодим та мати повагу в старості.

Щастя в першому коханні, перших зустрічах і навіть перших доторках.

Щастя, в постійній праці та клопотах не знати, що таке скука, яка так тісно дружить з праздністю та з неробами.

За всілякі незгоди судилося так тим людям, які жили в ті часи, що дуже часто минали їх різні хвороби.

Не знали вони ні раку, ні діабету. Вмирили ходячи і в роботі. Відходили на той світ в спокої, бо прожили життя в труді, як і призначено людині, та без великого гріху.

Цього щастя ніхто і ніколи не зміг забрати у тих людей, у того покоління, як і в нас. Його треба тільки вміти бачити і розуміти.

І якщо воно дається попри всі незгоди, то це значить, що Всевишній не забуває про нас, якби цього не хотіли злі люди. Це значить, що і ми для нього щось значимо.

Я: Бабо Ярино, так були Ви все-таки хоч трохи щасливими?

Б.Я.: А чом би й не, людинонько добра, чом би й не?